

Koverza V.S.

Ph.D. Associate Professor,

*Donetsk National University of Economics and Trade name after Mykhailo Tugan – Baranovsky,
Krivoy Rog, Ukraine*

MECHANISMS FOR TRANSFORMATION OF BANK RESOURCES

Коверза В.С.

к.е.н., доцент,

Донецький університет економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського, Кривий Ріг

МЕХАНІЗМ ТРАНСФОРМАЦІЇ БАНКІВСЬКИХ РЕСУРСІВ

Розглянуто макроекономічний аспект механізму трансформації банківських ресурсів

Ключові слова: банківські ресурси, трансформація, економічний зріст, банки, банківське кредитування.

Considered the macroeconomic aspect of the transformation mechanism of bank resources

Key words: bank resources, the transformation, economic growth, banks, bank lending.

Необхідність ефективного управління фінансами і грошовим обігом вимагає виявлення фундаментальних закономірностей, що визначають формування довгострокових банківських ресурсів. Актуальність і практична значущість поставлених проблем зумовили вибір теми дослідження.

Досліджуючи проблему трансформації банківських ресурсів було розглянуто роботи відомих вітчизняних фахівців, таких як О.В. Васюренко, В.М. Геєць, М.В. Гридчина, А.А. Грищенко, І.С. Гуцал, А.В. Дзюблюка, А.А. Єпіфанова, В.Б. Захожай, С.Н. Козьменко, В.В. Корнєєва, М.І. Крупки, В.Д. Лагутіна, Б.Л. Луціва, І.А. Лютого, А.Н. Мороза, М.Ф. Пуховкіної, М.І. Савлука, І.В. Сало, П.І. Юхименка, а також на праці зарубіжних вчених: Г. Габбарда, Е.Ф. Жукова, О.І. Лаврушина, Ю.С. Масленченкова, Г.С. Панової, М. Портера, П. Роуза, А.М. Тавасієва, О.Б. Ширинської та інших.

Метою статі є розглянути природу і механізм трансформації коштів, що виникають при формуванні довгострокових банківських ресурсів та при їх використанні в суспільному відтворенні.

Необхідність економічного росту в Україні вимагає зростаючого фінансування інвестиційної діяльності та вкладення коштів в масштабні проекти на тривалий час. Це, в свою чергу, вимагає формування значних за обсягами стабільних і довгострокових банківських ресурсів.

Однією з найбільш значущих функцій комерційних банків є трансформація «коротких» грошей в «довгі» і адаптація дрібних вкладів (депозитів) до великих і тривалих за термінами інвестицій. Для фінансування економічного росту можуть використовуватися одночасно різні джерела ресурсів внутрішнього і зовнішнього фінансових ринків. Банки можуть нарощувати ресурси збільшенням власного капіталу, строкових депозитів та збільшенням позикових коштів на основі використання різних банківських інструментів.

Залучення коштів на внутрішньому фінансовому ринку є найбільш вигідним, оскільки дозволяє «зв'язати» певну частину готівкової грошової маси, протидіючи тим самим інфляції та девальвації. Однак обсяг ресурсів внутрішнього ринку є недостатнім для забезпечення суттєвого економічного зростання, високі процентні ставки роблять неможливим їх використання для стимулювання попиту на продукцію вітчизняних виробників.

Запозичення коштів на зовнішньому ринку за більш низькими відсотковими ставками робить їх більш привабливими, але можливі обсяги їх залучення банківською системою, СПД і у вигляді прямих іноземних інвестицій для національної економіки також обмежені.

Для оцінки можливості досягнення збалансованого економічного зростання розглянемо трансформацію банківських коштів в процесі суспільного відтворення. Достовірність отриманих результатів при цьому значною мірою визначається точністю

відображення моделлю повноти зв'язків суб'єктів ринкової економічної системи та відповідних грошових потоків.

Фінансування банками економічного росту призводить до зміни як пропозиції, так і попиту на ринках економічної системи: ринку кінцевої продукції, ринку засобів виробництва, ринку ресурсів і праці та в самій банківській системі як ринку грошей.

Підтримка збалансованого попиту і пропозиції по кожному з ринків, або зміна їх співвідношень в бажаному напрямку є ключовим питанням, що визначає можливості управління результатами економічного зростання. Оцінка наслідків прийнятих рішень при цьому є, по суті, оцінкою впливу додаткової грошової маси, що спрямовується банками на фінансування того чи іншого сектору економіки або того чи іншого регіону на збалансованість системи.

Незалежно від того, в якій формі і з використанням яких інструментів буде здійснюватися фінансування банками стимулювання економічного росту, приведе до того, що, по-перше, інтенсивність грошових потоків економічної системи буде змінюватися, а, по-друге, грошові кошти будуть «розтікатися» по потоках системи, змінюючи структуру попиту і пропозиції, таким чином впливаючи не тільки на обсяги виробництва, але й на інфляцію, девальвацію та рівень зайнятості.

На схемі рис. 1, надано трансформацію грошових коштів, що спрямовуються на фінансування економічного росту.

На рис. 1 відображено, що додаткові ресурси банків, які вони можуть спрямувати на фінансування економічного зростання формуються шляхом збільшення залучення банками коштів за допомогою розвитку депозитної діяльності (розширенням номенклатури та видів депозитних інструментів, залученням все більшої частини заощаджень населення в банківський обіг), а також коштів, одержаних у вигляді позик як безпосередньо на міжбанківському ринку, так і коштів юридичних і фізичних осіб, у тому числі з використанням різних фінансових інструментів - облігацій та похідних цінних паперів.

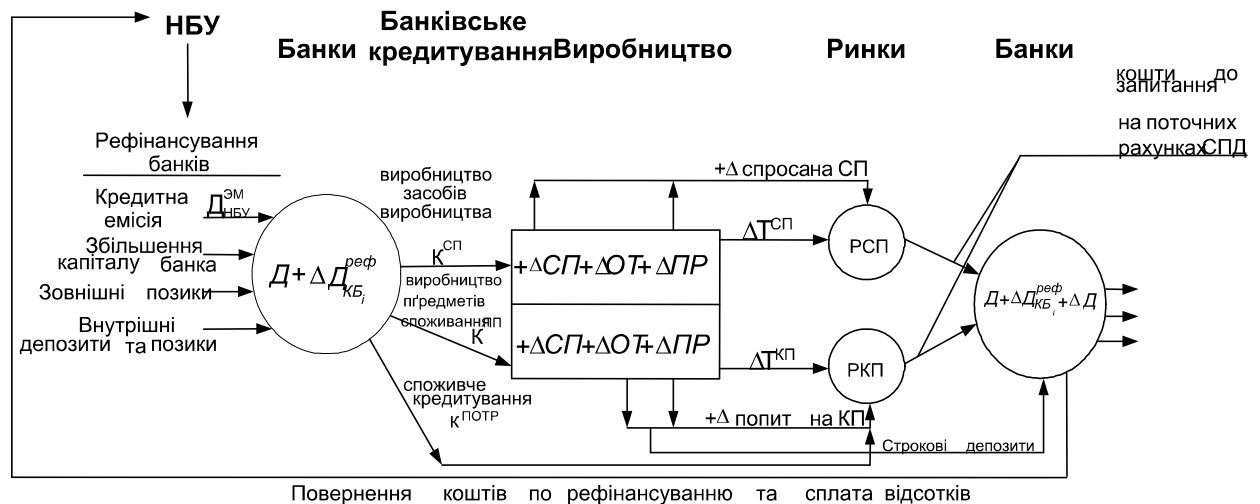

Рис. 1. Трансформація банківських ресурсів в процесі суспільного відтворення внаслідок кредитної мультиплікації

З розвитком банків відбувається нарощування їх капіталу - як за допомогою емісії і розміщення акцій банку, так і при капіталізації прибутку.

Банківські ресурси можуть також поповнюватися і за допомогою їх рефінансування центральним банком (як правило, на терміни до 365 днів). Для рефінансування банками використовуються наступні інструменти: кредитні аукціони через «кредитне вікно», проведення кількісних або процентних тендерів, за допомогою операцій прямого РЕПО (з державними цінними паперами) і видача стабілізаційних кредитів. Операції рефінансування здійснюються під надійне забезпечення, в якості якого можуть виступати державні цінні

папери, векселі СПД - резидентів України, врахованих банком за дисконтною ставкою, не менш облікової ставки НБУ, або під векселі нерезидентів, авальованих іноземними банками з рейтингом не менше, ніж «інвестиційного класу»; іпотечних сертифікатів з фіксованим прибутком; облігацій підприємств, що вільно обертаються на ринку або облігацій підприємств з додатковим забезпеченням та ін. [1, с. 148-149].

Рефінансування банків може здійснюватися також за допомогою кредитної емісії НБУ для формування ними ресурсів, необхідних для фінансування пріоритетних національних програм (за спільним рішенням Центробанку та Уряду). Необхідно відзначити, що рефінансування здійснюється НБУ за ставкою, не менш облікової. Ставки, що діють на фінансовому ринку, як правило, вище облікових ставок в 1,5-2 рази. Таким чином, рефінансування, по суті, здійснюється за пільговими ставками і є привабливим джерелом ресурсів для банківської системи.

Засоби кредитної емісії національного банку ($\Delta D_{\text{НБУ}}^{\text{ЕМ}}$) направляються на монетарне стимулювання економічного росту за допомогою рефінансування комерційних банків ($\sum \Delta D_{\text{КБ}}^{\text{РЕФ}}$) з наступним кредитуванням ними інвестиційних проектів з виробництва засобів виробництва ($K^{\text{СП}}$), інвестиційних проектів з виробництва предметів споживання ($K^{\text{ПП}}$) або можуть бути спрямовані на збільшення споживчого кредитування ($K^{\text{ПОТР}}$) при необхідності стимулювання попиту на продукцію, що випускається в результаті реалізації інвестиційних проектів.

На рис. 1 представлено, яким чином трансформуються банківські ресурси і яким чином вони збільшують попит на засоби виробництва і на споживчу продукцію, виходячи, відповідно, на ринок засобів виробництва і на ринок готової продукції. При цьому зроблено припущення, що отриманий прибуток (ПР) в рівних обсягах розподіляється на реінвестування і на збільшення особистих доходів: по 0,5 ПР.

Реалізація інвестиційних проектів забезпечує випуск додаткової продукції: з предметів споживання цей обсяг складе $\Delta T^{\text{ПП}}$, а за коштами виробництва - $\Delta T^{\text{СП}}$. Таким чином, в результаті додаткового фінансування економічного зростання банками на ринках «зустрінуться» грошові потоки збільшення попиту і збільшення пропозиції продукції. Їх збалансованість і визначатиме стабільність економічного зростання.

Збалансованість ринків вимагає нарощування відповідних обсягів споживчого кредитування. Спрямованість споживчого кредитування зумовлюється пільговими ставками по кредитуванню тієї продукції, попит на яку необхідно збільшити - в даному випадку це продукція, що випускається вітчизняними підприємницькими структурами в результаті кредитування цільових інвестиційних проектів, що фінансуються за допомогою рефінансування банків. Управління попитом по ринку кінцевої продукції вимагає додаткового залучення збільшуються доходи населення по строковим депозитам (наприклад, у вигляді початкових внесків для подальшого отримання кредитів на придбання товарів тривалого користування та при іпотечному житловому кредитуванні). Така практика використовується при стимулюванні економічного зростання за кордоном і дозволяє регулювати співвідношення попиту і пропозиції на ринках економічної системи.

Відображення трансформації банківських ресурсів тільки в першому циклі свідчить про те що частина доходів населення може бути спрямована у вигляді заощаджень на банківські рахунки, а доходи від реалізації продукції підприємницькими структурами надійдуть на їх поточні рахунки в банках.

Таким чином, довгострокові і великі за обсягами грошові кошти, що формуються банками при їх рефінансуванні, після їх використання в процесі суспільного відтворення СПД для фінансування своєї діяльності повернуться в банки у вигляді нестабільних, «надкоротких» депозитів до запитання в зовсім іншій структурі. Це може призвести до «структурної піраміди» формування банківських ресурсів: стабільні банківські ресурси у все більших обсягах можуть заміщатися нестабільними «короткими» депозитами до запитання.

Питання процесів трансформації банківських ресурсів на рівні окремого банку досліджено раніше і доведено, що ці кошти можуть бути знову відновлені банками в структурі, необхідній для фінансування економічного росту.

Необхідно ще раз відзначити, що відомий «закон Грешема» свідчить, що в грошовому обігу «гірші» гроші витісняють з обігу «кращі» [2, с. 53]. В даному випадку можна також сформулювати закон, згідно з яким у реальному секторі економіки в процесі грошового обігу «короткі» або короткострокові грошові кошти витісняють грошові кошти «довгі» або довгострокові.

Грошові кошти, що надаються банками суб'єктам підприємницької діяльності у вигляді довгострокових позик та інвестицій, значною мірою повертаються як кошти до запитання у вигляді залишків на поточних рахунках, а банки забезпечують відтворення структури грошових коштів в обігу або виконують місію відтворення довгострокових грошових коштів в економічній системі за допомогою процесів трансформації.

Графічна модель показує принципову можливість оцінки змін попиту і пропозиції в результаті монетарного стимулювання економічного зростання. Складність управління даним процесом пояснюється необхідністю прогнозування, відстеження та контролювання даних процесів в реальному масштабі часу. Це завдання можна вирішувати для окремих станів або на окремих етапах з інтервалами в місяць, квартал та ін.

Процеси трансформації банківських ресурсів і відповідна зміна попиту та пропозиції протікають у часі постійно, по мірі «розтікання» грошей по економічній системі, їх концентрації в її секторах і подальшого виходу на ринки. Зміни відбуваються одночасно у всій системі і вимагають їх адекватного відображення при моделюванні і в процесі управління.

Завдання прогнозування та оцінки результатів трансформації банківських ресурсів при фінансуванні економічного зростання є просторовою, об'ємною, з одного боку, і протікає в часі - з іншого. Це визначає складність її вирішення і висуває вимогу до того, щоб зміни якості грошових потоків, попиту і пропозиції на ринках, розподіл коштів за секторами відображено в реальному масштабі часу по всій сукупності суб'єктів, ринків і потоків системи.

З цією метою доцільно використовувати можливості моделі кругового руху ресурсів в ринковій економічній системі з відображенням процесів трансформації банківських ресурсів при їх інвестиційно-кредитній мультиплікації або їх трансформації в процесі суспільного відтворення [3, с. 3-29]. Ця модель дозволить розглянути круговий рух ресурсів у системі між секторами економіки та її ринками і дасть бачення взаємопов'язаності цих потоків і розподілу ресурсів по «вузлам» системи в процесі руху, дозволяє відстежувати рух грошових і натуральних продуктів по взаємоспрямованості парним потокам. Регуляторами системи виступають ринки, які приводять у відповідність попит і пропозиція.

Парні товарно-грошові потоки забезпечують еквівалентність товарних і грошових потоків. Це знаходить відображення в двох парах взаємопов'язаних стрілок. Одна пара відображає, наприклад, поставку на ринок ресурсів і їх оплату. Інша - придбання ресурсів на ринку і їх оплату. При цьому спрямованість даних стрілок в парах протилежна. «Велике коло» системи у вигляді кругового руху продуктів - за годинниковою стрілкою і грошей - в протилежному напрямку відображає збалансованість у системі при русі ресурсів між секторами і ринками.

Дана модель має ряд важливих переваг: вона досить повно відображає структурні елементи ринкової економічної системи та рух ресурсів в натуральній і грошовій формах між ними. Модель відображає потоки не тільки в процесі операцій, але і взаємини суб'єктів системи з державними структурами, які виступають, з одного боку, як суб'єкти, що акумулюють податкові надходження і перерозподіляють їх, а, з іншого боку, - державні структури виступають як суб'єкти ринкової економічної системи, повною мірою беруть участь у товарно-грошовому обігу.

Кожен з ринків системи забезпечує збалансованість кожної пари потоків, приводячи у відповідність попит і пропозиція зміною відповідних цін. На ринок ресурсів і праці, наприклад, виходить чотири пари стрілок, що відбивають у сукупності обсяг обігу товарів і грошей по даному ринку. Це робить можливим моделювання співвідношень попиту і пропозиції як з даного ринку, так і по кожному з ринків економічної системи. Перевищення попиту над пропозицією по конкретному ринку призведе до інфляції, а перевищення пропозиції над попитом - до перевиробництва. Це, в свою чергу, призведе до відповідної зміни цін і повернення до нового рівноважного стану на ринках.

Складність оцінки результатів додаткових фінансових «вливань» полягає в розміщенні ресурсів за різними потокам економічної системи та необхідності врахування подальшої їх концентрації в секторах системи і виходу грошової і товарної маси на відповідні ринки.

Необхідність оцінки подальшої динаміки вторинного формування банківських ресурсів, співвідношень попиту і пропозицій вимагають оцінки прямих і зворотних потоків у процесі і за підсумками рефінансування банків і кредитування ними СПД та населення. Дана модель надає можливість вирішення поставленого завдання, і для цього опрацьована деталізація моделі з відображенням повноти суб'єктів ринкової економічної системи та відповідних потоків.

Використовуючи описаний раніше принцип формування грошових, товарних і фінансових потоків в економіці здійснено класифікацію товарно-грошових потоків системи, а також їх структурування в рамках макроекономічної моделі. Визначено рух грошових потоків та шляхи «розтікання» банківських ресурсів в економічній системі, а також можливості подальшої формалізації процесів для прогнозування прийнятих рішень щодо регулювання економічного зростання.

Таким чином, модель дозволяє не тільки оцінити вплив на економіку різних факторів (наприклад, зміна податкової політики), але і дає можливість прогнозувати економічні наслідки прийнятих заходів з фінансування економічного зростання, в тому числі і напрямку на ці цілі банківських ресурсів. Розробка моделей, що дозволяють з достатньою точністю прогнозувати зміну грошової маси за секторами економіки та їх вихід на відповідні ринки, дозволить завершити дискусію про можливість досягнення збалансованого економічного зростання в необхідних параметрах в довгостроковій перспективі.

Рух коштів по потокам ринкової економічної системи значною мірою визначається спрямованістю банківського кредитування або інвестування в ті чи інші сфери суспільного виробництва. Розподіл цих коштів по ринках системи визначається сформованими пропорціями складових елементів капіталу у вартості готової продукції (органічною будовою капіталу) і даний фактор має визначальне значення при трансформації банківських ресурсів на макrorівні.

Таким чином модель ринкової економічної системи надає реальну можливість оцінки наслідків зміни грошової маси, управління монетарним стимулюванням за допомогою пільгового рефінансування банків з наданням їм на поворотній і платній основі коштів для кредитування та інвестування пріоритетних національних програм і проектів, а також дозволяє оцінювати та змінювати обсяги і структуру банківських ресурсів. Виконані дослідження надають реальну можливість виконання прогнозних оцінок в динаміці методом «прямого рахунку».

Література:

1. Коваленко В. В. Центральний банк і грошово-кредитна політика: Навч. посібник / В. В. Коваленко. — К.: Знання України, 2006. — 332 с.
2. Геець В. Перспектива світового економічного зростання у 2000-2002 рр. / В. Геець // Вісник НБУ. - 2000. - №2. - С. 20 - 25.
3. Вожжов А. П. Процессы трансформации банковских ресурсов: Монография. — Севастополь: Изд-во СевНТУ, 2006. — 339 с.